

- Миронюк О. М. Історія граматичних засобів вираження ввічливості в українській мові / О. М. Миронюк // Мовознавство. – 1993. – № 2. – С. 55-63.
- Плющ Н. П. Формули ввічливості в системі українського мовного етикету / Н. П. Плющ // Українська мова і сучасність. – К. : НМК ВО, 1991. – С. 90-98.
- Ревенко В. Лексичні засоби вираження ввічливості в питальному мовленнєвому акті (на прикладі художніх текстів англійських та американських письменників) / Вікторія Ревенко // Мандрівець. – 2013. – № 5. – С. 67-69.
- Сергієнко К. П. Ввічливість як етнокультурна категорія мовної свідомості англійців та українців / К. П. Сергієнко // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія № 9 «Сучасні тенденції розвитку мов». – Випуск 11. [Збірник наукових праць] / за ред. В. І. Гончарова – К. : Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2014. – С. 203-209.
- Скалянчук О. С. Засоби реалізації ввічливості в сучасній англійській мові : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Скалянчук Оксана Сергіївна. – К., 1995. – 21 с.
- Скрипник Ю. Д. Система рівнів та форм ввічливості в сучасній корейській мові / Ю. Д. Скрипник // Східний світ. – К., 2004. – №1. – С. 149-153.
- Тер-Минасова С. Г. Способы реализации функции воздействия в сфере информативно-регуляторской лексики. –/ С. Г. Тер-Минасова // Язык и межкультурная коммуникация. – М. : Слово, 2000. – С. 239-247. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://yanko.lib.ru/books/language/ter-minasova-lang.htm#_Точ37278189. – Назва з екрану.
- Формановская Н. И. Речевой этикет. Русско-английские соответствия: Справочник / Н. И. Формановская, С. В. Шевцова. – М. : Высш. шк., 1990. – 95 с.

УДК 811.11'372.42

ХАЦЕР Г. О.

(Запорізький національний університет)

ВИКОРИСТАННЯ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНОГО АНАЛІЗУ ПРИ МАШИННОМУ ПЕРЕКЛАДІ ТА ПОБУДОВІ ЕЛЕКТРОННИХ СИСТЕМ ПОШУКУ

Стаття присвячена питанню використання лексико-семантичного аналізу при побудові автоматичних систем перекладу, електронних пошукових систем та програм текстового аналізу. Надається приклад роботи програми з семантичного аналізу англійських текстів, описується алгоритм автоматичного перекладу на основі трансформаційно-семантичної моделі перекладу, виокремлюються етапи лексико-семантичного аналізу та описується модель семантичного аналізу тексту, що базується на рольовій структурі речення.

Ключові слова: лексико-семантичний аналіз, машинний переклад, трансформаційно-семантична модель перекладу, семантичні зв'язки, алгоритм автоматичного перекладу, аналіз тексту, рольова структура речення.

Хацер А. А. Использование лексико-семантического анализа при машинном переводе и построение электронных поисковых систем. Статья посвящена вопросу использования лексико-семантического анализа при построении автоматизированных систем перевода, электронных поисковых систем и программ анализа текста. В статье представлены примеры работы программы семантического анализа англоязычных текстов, описывается алгоритм автоматического перевода на основе трансформационно-семантической модели перевода, выделяются этапы лексико-семантического анализа и описывается модель семантического анализа текста, основанная на ролевой структуре предложения.

Ключевые слова: лексико-семантический анализ, машинный перевод, трансформационно-семантическая модель перевода, семантические связи, алгоритм автоматического перевода, анализ текста, ролевая структура предложения.

Khatser G. O. The Usage of Lexical and Semantic Analysis in Machine Translation and Creation of Electronic Search Engines. The article is dedicated to the issue of lexical and semantic analysis usage in automatic translation systems, electronic search engines and text analysis software. Lexical and semantic analysis consists of four stages described in this paper, namely a split of the text / sentence into structural elements; semantic interpretation building of certain words and constructions; extraction of the main and meaningful parts of the text; and identifying "meaningful" semantic relations between elements. To conduct semantic analysis and to identify its peculiarities during the machine translation and search of the relevant information, the semantic analysis program "ParSem" is introduced. It is built on the basis of the world resource WordNet, a large lexical database of English which is regarded as one of the most useful tools in the natural language processing. The model of the sentence role structure (the identification of agents, patients, benefacts, experiencers, addressees, etc.) helps to determine specific roles of the particular predicative words, groups or frames consisted both of predicates and other parts of the sentence. The search of semantic relations is conducted within a triangle "actants – action – circonstants." Moreover, the inherent cases play a significant role in the analysis. In general, semantic structures are built with their help. The article describes eight verbal groups and eleven semantic structures implemented within the program. Besides, in the paper principles of transformation and semantic model of the translation are also given as the algorithm of machine translation. They are regarded as the significant constituent part for the machine translation and information search conducted by a computer or other electronic devices.

Key words: lexical and semantic analysis, machine translation, transformation and semantic model of the translation, semantic connections, the algorithm of machine translation, text analysis, the role structure of the sentence.

Питання лексико-семантичного аналізу природних мов займає одне з провідних місць у сучасних наукових розвідках. Воно є складним та багатокомпонентним, адже охоплює різні

галузі знання, такі як: лексикографія, фразеологія, корпусна лінгвістика, прагматика, синтаксис, філософія та особливо комп'ютерна лінгвістика. На сьогодні однією з головних сфер застосування лексико-семантичного аналізу є його використання при комп'ютерному (машинному) перекладі та побудові електронних пошукових систем. Провідні програмісти та фахівці з інформаційних систем займаються розробкою досконалих систем пошуку та програм-перекладачів. Проте, для їх роботи потрібні не тільки високі знання з галузі програмування, але й лінгвістики.

Мета статті дослідити питання лексико-семантичного аналізу та особливості його використання при машинному перекладі та аналізі тексту.

Досягнення мети передбачає розв'язання таких **завдань**:

- 1) узагальнити визначення лексико-семантичного аналізу у лінгвістиці та програмуванні;
- 2) виокремити етапи лексико-семантичного аналізу;
- 3) з'ясувати місце семантичного аналізу при машинному перекладі та побудові електронних систем пошуку.

Предмет дослідження – лексико-семантичний аналіз тексту.

Об'єкт дослідження – лінгвістичні та програмні засоби лексико-семантичного аналізу.

Саме багатofункціональність та багатогранність поняття «лексико-семантичний аналіз» викликає значний інтерес у науковому товаристві. На різних етапах розвитку наукової думки та технологій ним займалися фахівці в сфері комп'ютерних технологій: Nathan Schneider [Schneider 2012], David Harry [Harry 2015], Н. Е. Чапайкина [Чапайкина 2012], А. В. Мочалова [Мочалова 2014], А.О. Шелманов [Шелманов 2015] та провідні лінгвісти: Є. І. Бальшакова, Є. С. Клишинський [Бальшакова, Клишинський 2011], Ю. Д. Апресян [Апресян 2009], А. В. Сокирко [Сокирко 2001], Н. О. Стадудльська [Стадудльская 2012].

Основи семантичного аналізу використовувалися для досягнення різноманітних цілей. Так, М. У. Білотті та його послідовники [Bilotti 2007, с. 24] покращували системи відповідей на питання за допомогою семантичних ролей. Вони дійшли висновку, що при семантичній обробці веб документів можливо досягнути кращих результатів, які є більш релевантними до вихідних питань. Крім цього, чистий синтаксичний та лексико-семантичний аналізи використовувалися при аналізі відповідей, які вводилися в автоматизовані системи опитування (questionnaires), Дж. Уестоном та його однодумцями. Вони застосовували лексичну тотожність у формах пошуку для категоризації відповідей кандидатів на питання [Weston2008, с. 22]. Ще два вчених із Китаю, Д. Ву та П. Фанг, розпочали аплікацію принципів семантичних ролей для машинного перекладу. Їхня дворівнева модель поєднує звичайний фразовий підхід та стратегію перепланування із застосуванням анотації семантичних ролей [Wu 2009, с. 7].

На сьогодні не має універсального визначення лексико-семантичного аналізу. Налічується понад десятки визначень, серед яких виокремимо наступні:

- «компонента оцінка кількості слів або фраз, які визначають головний смисл тексту (семантичне ядро) та статистичних показників» [Что такое семантический анализ].
- «одна із ключових проблем теорії створення системи штучного інтелекту, яка відноситься як до обробки природної мови (Natural Language Processing, NLP), так й комп'ютерної лінгвістики» [Чапайкина 2012, с. 114];
- «статистична модель використання слів, яка дозволяє порівнювати семантичну тотожність між частинами текстової інформації» [Foltz 2014, с. 200];
- «метод, спрямований на побудову семантичної структури речення, що складається із семантичних вузлів та семантичних відносин» [Митина 2010, с. 35].

У роботі надається наступне визначення: лексико-семантичний аналіз тексту – це дослідження системних відносин, головною одиницею яких є слово, при машинному аналізі

тексту та їх графічне відтворення. Принципи його роботи залежать від кінцевої мети. Так, ним користуються при виокремленні певної інформації із значного обсягу текстового матеріалу; при резюмуванні тексту; при пошуку інформації у світовій мережі (Google, Yandex, Yahoo, UA, Gogo та інші); при машинному перекладі; при взаємодії людини та комп'ютеру (при он-лайн бронюванні номеру, таксі, білетів), тощо.

Лексико-семантичний аналіз складається з декількох етапів:

- розподіл тексту/речення на структурні елементи;
- побудова семантичної інтерпретації окремих слів та конструкцій тексту/речень;
- виокремлення головних змістовних елементів;
- встановлення «змістовних» семантичних відносин між компонентами.

Для проведення семантичного аналізу та виявлення його особливостей при машинному перекладі та пошуку релевантної інформації було створено спеціальну програму ParSem на основі ресурсу WordNet. У якості базису для представлення семантики тексту була обрана модель рольової структури речення. Для здійснення автоматичного машинного перекладу та пошуку інформації, програма застосовує принципи трансформаційно-семантичної моделі перекладу (ТСМ), згідно до якої при перекладі, зазнавши низку перетворень, відбувається передача значень одиниць оригіналу [Комиссаров 2002, с. 45]. ТСМ проходить три стадії: 1) виділення ядерних конструкцій вихідної мови, під якими розуміють найбільш прості форми, легкі для аналізу; 2) перехід до ядерних конструкцій та семантичних компонентів мови перекладу (процес знаходження еквіваленту); 3) трансформація вихідного матеріалу (словосполучення, речення, тексту) на мові перекладу, при якій змінюється порядок слів, структура речення та розподіл семантичних ознак згідно до норм останньої.

Семантична модель перекладу звертається як до змістовних компонентів вихідного тексту, застосовуючи компонентний аналіз відповідників, так й до синтезу змісту в матеріалі мови перекладу. Ця модель передбачає досягнення адекватності шляхом відповідності набору семантичних, конотативних і стильових ознак [Селіванова 2012, с. 446].

Пошук семантичних зв'язків відбувається у межах трикутника актанти (учасники ситуації, що виражені номінативною конструкцією) – дія – сірконстанти (обставини, у яких відбувається дія або процес). Валентність дієслова передбачає позицію актанта у реченні та його семантичну роль. Важливу роль відіграють глибинні відмінки, за допомогою яких будуються семантичні структури, кожній із яких відповідає певна група дієслів. Всього виділено вісім груп дієслів: 1) активної дії (АД); 2) мовленнєвої діяльності (МД); 3) переміщення (П); 4) чуттєвого сприйняття (ЧС); 5) розумової діяльності (РД); 6) волевиявлення (В); 7) посесивної семантики (ПС); 8) емоційно-оціночної семантики (ЕОС). У свою чергу, на їх основі створено одинадцять семантичних структур, що реалізуються у межах структури subject – predicate – object або Noun – Verb – Noun: 1. Агентив – ПЗ – Об'єктив – «АД». 2. Агентив – ПЗ – Пацієнтів – «АД». 3. Елементів – ПЗ – Об'єктив – «МД». 4. Агентив – ПЗ – Інформатив – «МД». 5. Агентив – ПЗ – Локатив – «П». 6. Експерієнсів – ПЗ – Перцептив – «ЧС». 7. Експерієнсів – ПЗ – Інтелектив – «РД». 8. Експерієнсів – ПЗ – Пацієнтів – «ЕОС». 9. Експерієнсів – ПЗ – Об'єктив – «ЕОС». 10. Емотив – ПЗ – Пацієнтів – «В». 11. Бенефіціатив – ПЗ – Об'єктив – «ПС».

В залежності від групи предиката можливо визначити семантичний зв'язок із номінативною конструкцією, з'ясувати активний чи пасивний суб'єкт та які його інтенції. Модель семантичного аналізу тексту, що будується на рольовій структурі речення (виявлення агенсів, пацієнсів, бенефактів, експерієнцерів, адресатів, тощо) виявляє специфічні ролі певних предикативних слів та груп або фреймів, до складу яких входять як предикати, так й інші частини речення. Наприклад,

some sentences will not contain any multiword expressions
CA 1   Предикат   CA 2

У реченні спочатку виявляється ядерний предикативний елемент (*will not contain*). Далі знаходять семантичні аргументи (СА) (учасників ситуації, які позначаються предикатам) – *some sentences, multiword expressions*. Важливим є те, що у одного предиката не існує двох аргументів з однаковою семантичною роллю.

Розглянемо наступний приклад: *Text analytic techniques may not understand this process*. У процесі обробки програма видає наступний графічний результат (рис. 1).

На рисунку проілюстровано, як програма здійснила всі етапи семантичного аналізу. Спочатку був проведений розподіл речення на головні змістовні елементи: іменникову (Noun Construction) та предикативну (Predicate Construction) конструкції, кожна з яких розбилася на більш менші елементи з віднесенням їх до відповідних частин мови: NN – Common Noun – загальний іменник; NNS – Common Noun (plural) – загальний іменник (множина); VB – bare form of the verb – первинна форма дієслова; MD – modal verb – модальне дієслово; RB – adverb – прийменник. Далі програма встановила семантичну інтерпретацію дієслівної конструкції (за допомогою словника семантичних груп дієслів), відносячи його до групи «УД» – розумова діяльність.

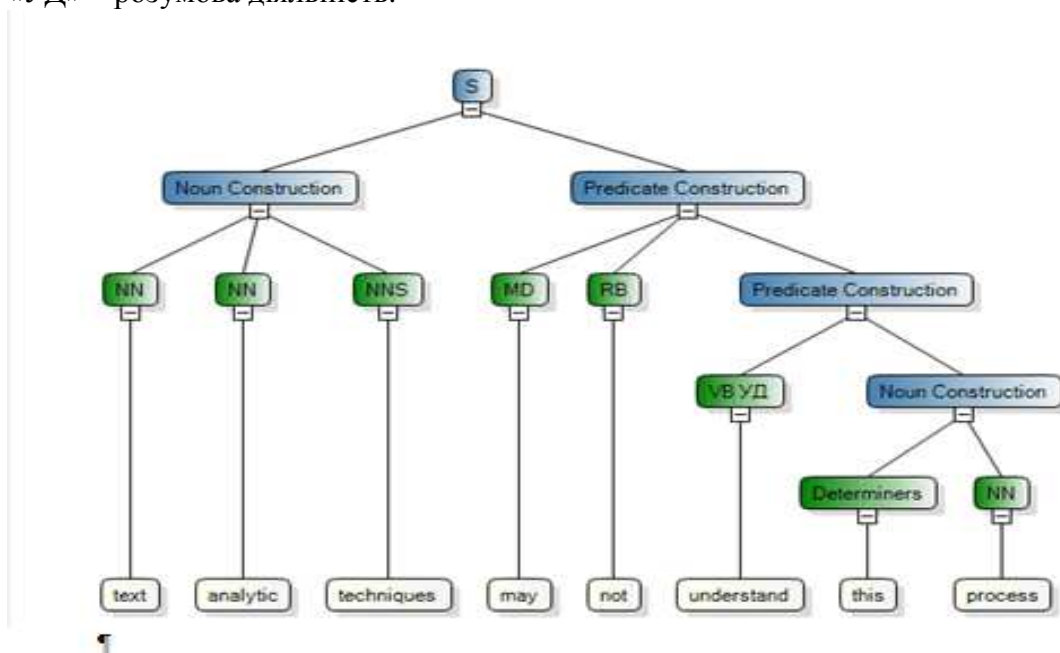

Рис. 1 Результат семантичного аналізу речення

На сьогодні існує значна кількість як безкоштовних, так й комерційних програмних продуктів, спрямованих на аналіз та обробку текстів різного спрямування. Найбільш поширеними онлайн ресурсами є: textalyser, Text Analyzer, SAS Text Analytics, Lexalytics Text Analytics, Smartlogic, Clarabridge та інші. Їхніми головними задачами є різноманітна обробка тексту, виокремлення спеціальної інформації, виявлення власних назв та місцезнаходження об'єктів, надання семантичної анотації, виявлення ключової інформації з великої кількості неструктурованих даних.

Під автоматичним машинним перекладом у роботі розуміється переклад тексту з однієї мови на іншу за допомогою програмних засобів. Для здійснення такого перекладу в комп'ютер завантажується програма по реалізації послідовних дій з метою виявлення еквівалентів для перекладу заданою мовою.

Відповідно до рейтингу 2016 року, опублікованого Top Ten Reviews (the USA), найкращими програмними продуктами машинного автоматичного перекладу є: Babylon, LEC, Promt, Linguatex, Systran, IdiomaX, AuthorSoft, WordMagic та NeuroTran [Рейтинг Top Ten Reviews, 2016]. Для здійснення якісного перекладу та більш точної передачі семантичного навантаження вихідного тексту, ці програми мають багатий інструментарій з

перевірки граматики, правопису, а також значення слів, їх синонімів та антонімів. Однією з головних умов високоякісного машинного перекладу є наявність різноманітних словників та глосаріїв. Так, при роботі з програмою Linguates, є можливість обрати до якої предметної галузі належить текст перекладу.

Багато із програм мають функцію автоматичного утворення персонального словника із слів та виразів, які часто використовуються у текстах, щоб у подальшому швидше знаходити еквіваленти. Укладання словників користувача – дуже трудомісткий процес, адже для електронних словників характерним є часта зміна версій та змісту через постійний зворотній зв'язок з широким колом користувачів продукту. Крім цього, існують сучасні статистичні моделі (СМ), в яких зібрано велику кількість інформації з питань омонімії та багатозначних виразів. Наприклад, корпус New Commentary [Dipranjan 2012], який налічує три мільйони слів, що допомагає дослідити роль лексичної семантики декількох мов без руйнування морфологічних зв'язків.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. З вищесказаного видно, що лексико-семантичний аналіз є одним із головних засобів побудови програм автоматичного машинного перекладу та пошукових систем. Базуючись на принципі трансформаційно-семантичної моделі перекладу, стає можливим виділення головних (ядерних) конструкцій речення, встановлення номінативно-предикативних відносин всередині речення, пошук семантичних компонентів у мові перекладу. Представлена програма ParSem надає можливість побачити елементи внутрішньої та зовнішньої семантики речення, які представлені на синтаксичному дереві розбору. Детально відображаючи зовнішню структуру речення, стало можливим виокремити головні та другорядні елементи, згрупувати лексеми за частинами мови та відобразити елементи внутрішньої семантики (приналежність предикативного знаку до однієї з сьомі семантичних груп).

У подальшому необхідним є проведення повномасштабного аналізу меж, до яких точна інформація, що передається лексичною семантикою англomовної одиниці, відноситься або, навпаки, виходить за межі та є зайвою для одиниць мови перекладу, що зберігаються в автоматичній системі. Для цього доцільним є проведення аналізу багатослівних одиниць, побудови семантичних словників, до складу яких будуть входити тезауруси різних галузей науки (комп'ютерний, економічний, сфери бізнесу, медичний, правовий та інші). Це необхідно для продуктивної роботи програми з метою виявлення семантичних відповідників у вихідній мові та мові перекладу. Базуючись на семантичних словниках та тезаурусах, наступним кроком є побудова часових груп (дієслова), множинних словарних вузлів (різноманітні значення одиниць перекладу або пошуку), вузлів сталих виразів, а також побудова лексичних зв'язків та функцій.

Література

- Апресян Ю. Д. Исследования по семантике и лексикографии / Ю. Д. Апресян. – М.: Языки славянских культур, 2009. – 568с.
- Большакова Е. И., Клышинский Э. С., Ландэ Д. В. Автоматическая обработка текстов на естественном языке и компьютерная лингвистика : учеб. пособие / Е. И. Большакова, Э. С. Клышинский, Д. В. Ландэ. – М. : МИЭМ, 2011. – 272 с.
- Комиссаров В. Н. Теория перевода (лингвистические аспекты) / В. Н. Комиссаров. – М: Высшая школа, 2002, 253 с.
- Митина О. В., Евдокименко А. С. Методы анализа текста : методологические основания и программная реализация / О. В. Митина, А. С. Евдокименко // Вестник Южно-Уральского государственного университета, 2010. – № 40 (216). – С. 29-38.
- Мочалова А. В. Алгоритм семантического анализа текста, основанный на базовых семантических шаблонах с удалением / А. В. Мочалова // Научно-технический вестник информационных технологий, механики и оптики // Scientific and Technical Journal of Information Technologies, Mechanics and Optics, 2014. – № 5 (93). – С. 126-132.
- Рейтинг Top Ten Reviews. – 2016. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.toptenreviews.com/business/software/best-translation-software/>
- Селіванова О. О. Світ свідомості в мові. Монографічне видання / О. О. Селіванова. – Черкаси : Ю. Чабаненко, 2012. – 488 с.
- Сокирко А. В. Семантические словари в автоматической обработке текста : По материалам системы ДИАЛИНГ: диссертация ... кандидата технических наук: 05.13.17 / А. В. Сокирко. – Москва, 2001. – 120 с.
- Стадульская Н. А. Компонентный анализ значения слова как способ выявления содержания концепта / Н. А. Стадульская // Вестник Челябинского государственного университета. – 2012. – № 32 (286). Филология. Искусствоведение. Вып. 71. – С. 112–117.

- Чапайкина Н. Е. Семантический анализ текстов. Основные положения / Н. Е. Чапайкина // Молодой ученый. – 2012. – № 5. – С. 112-115.
- Что такое семантика и зачем нужен семантический анализ текста? – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://mastersloga.ru/chto-takoe-semantic/>
- Шелманов А. О. Исследование методов автоматического анализа текстов и разработка интегрированной системы семантико-синтаксического анализа. Дисс. кан.н. / А. О. Шелманов. – М., 2015. – 210 с.
- Bilotti M. W., Ogilvie P., Callan J., Nyberg, E. Structured retrieval for question answering. In Proceedings of SIGIR / M. W. Bilotti, P. Ogilvie, J. Callan, E Nyberg. – NY, 2007. – 131 p.
- Dipanjan Das. Semi-supervised and latent-variable models of natural language semantics : PhD thesis. – CarnegieMellon University, Pittsburgh, Pennsylvania, USA, 2012. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.dipanjandas.com/files/thesis.pdf>
- Foltz P. W. Latent Semantic Analysis for Text-Based Research. Behavior Research Methods, Instruments and Computers / Foltz P. – 28 (2), 2014. – P. 197-202.
- Harry D. Moving Past the Keyword : Understanding Semantic Analysis. Electronic Resource / D. Harry. – September 15, 2015. – Режим доступа до ресурсу: <http://seocopywriting.com/beyond-keywords-understanding-semantic-analysis/?hvid=4JhfkN>
- Schneider N. Lexical Semantic Analysis in Natural Language Text. Language Technologies Institute / N. Schneider. School of Computer Science. – CarnegieMellon University, 2012. – 78 p.
- Weston J., Ratle F., and Collobert R. Deep learning via semi-supervised embedding. In Proceedings of ICML / J. Weston, F. Ratle, R. Collobert. – CarnegieMellon University, 2008. – P. 22.
- Wu D. and Fung P. Semantic roles for SMT : a hybrid two-pass model. In Proceedings of NAACL / D. Wu, P. Fung. – University of Pennsylvania, 2009. – 185 p.

УДК: 811.111;81'42

ЧАПЛІНСЬКА Т. А.

(Запорізький національний університет)

ОПИС ПЕЙЗАЖУ ЯК ЕЛЕМЕНТ ХРОНОТОПУ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ

У статті досліджено функціональну ознаку опису пейзажу як елементу хронотопу художнього тексту. Автор розглядає хронотоп як локально-темпоральну єдність. Також зазначено, що опис пейзажу є можливою та достатньою одиницею художнього твору з точки зору композиційно-мовленнєвої організації.

Ключові слова: пейзаж, художній текст, хронотоп.

Чаплинская Т. А. Описание пейзажа как элемент хронотопа художественного текста. В статье исследуется функциональный признак описания пейзажа как элемента хронотопа художественного текста. Автор рассматривает хронотоп как локально-темпоральное единство.

Также в статье указывается, что описание пейзажа является возможной и достаточной единицей художественного произведения с точки зрения композиционно-речевой организации.

Ключевые слова: пейзаж, художественный текст, хронотоп.

Chaplinskaya T. A. Landscape Description as an Element of a Literary Text. The functional characteristics of landscape description as an element of a literary text is researched in the article. The author examines chronotope as a local-temporal unity. Besides the author points out that landscape description is a part and parcel of a work of fiction from the viewpoint of composition-speech organization. The research is based on multi-functional character of landscape description and its basic feature – systematically conditioned text links between local and global plans for representation of a communicative situation. Landscape descriptions are characterized by such significant features as extralinguistic base, antropocentricity, interactivity, the distinct structural-logical scheme. Time and space in a literary text are often so interconnected that they are impossible to separate, therefore chronotope is considered to be a local-temporal unity. In literary chronotope space and time signs are united. Time signs are revealed in space and space is measured by time. This interaction and interconnection of time and space defines literary chronotope.

The world of a fiction work which is a creative reflection of the environment correlates not only with space-time peculiarities but, first of all, with the depiction of the real world pictures. Hence, landscape description may operate as an element of a literary text chronotope as landscape description serves as realization of time in space and depiction of a number of space images which emerge in our mind when we try to imagine the definite time.

Though the landscape has an accepted meaning of the static background for events, nevertheless landscape description may depict the dynamic processes in nature as well. The dynamic essence of landscape may show the time duration.

The time signs of landscape descriptions may be described as follows:

- winter, summer, autumn, spring;
- night, morning, day, evening;
- according to landscape peculiarities: mountain, forest, sea, etc.
- according to area: rural, urban.

The author illustrates the function of landscape description as an element of chronotope on the example of “The Forsyte Saga” by J. Galsworthy.

Key words: landscape, literary text, chronotope.